

<https://doi.org/10.30836/igs.1025-6814.2026.1.350725>

УДК 551.7:56:929

Дмитро Єлисейович Макаренко – відомий палеонтолог-стратиграф України, популяризатор геологічної науки, енциклопедист, історик геологічних досліджень (до 100-річчя від дня народження)

E-mail: veklych.od@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0002-0017-8955>

Received / Надійшла до редакції:
10.10.2025

Received in revised form /
Надійшла у ревізованій формі:
26.01.2026

Accepted / Прийнята:
27.02.2026

О.Д. Веклич

Інститут геологічних наук НАН України, Київ, Україна

Dmytro Yelyseyovych Makarenko – a famous paleontologist-stratigrapher of Ukraine, popularizer of geological science, encyclopedist, historian of geological research (to the 100th anniversary of his birth)

O.D. Veklych

Institute of Geological Sciences of the NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Keywords: D.Ye. Makarenko, paleontology, biostratigraphy, Paleogene, Mesozoic, history of geology, Ukraine.

Ключові слова: Д.Є. Макаренко, палеонтологія, біостратиграфія, палеоген, мезозой, історія геології, Україна.

The article is dedicated to the 100th anniversary of the birth of the outstanding Ukrainian scientist, Doctor of Geological and Mineralogical Sciences, Professor Dmytro Yelyseyovych Makarenko (1925–2008). The main stages of his life are highlighted: from participation in the Second World War to many years of fruitful work at the Institute of Geological Sciences of the National Academy of Sciences of Ukraine. The fundamental contribution of the scientist to paleontology and biostratigraphy of the Meso-Cenozoic is analyzed, in particular the description of more than 500 species of fossil mollusks, the development of stratigraphic schemes and the creation of paleogeological maps. D.Ye. Makarenko made a significant contribution to paleontological research, establishing more than 40 species of mollusks, cephalopods, rudists and brachiopods that are new to science. Special attention is paid to the activities of D.Ye. Makarenko as an encyclopedist and historian of science, who brought back from oblivion the names of dozens of Ukrainian geologists repressed by the totalitarian regime. The relevance of his scientific legacy for the implementation of modern state research topics is emphasized. The scientist published over 1,000 works during his lifetime, including over 350 scientific papers (20 monographs).

© Видавець Інститут геологічних наук НАН України, 2026. Стаття опублікована за умовами відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

© Publisher Institute of Geological Sciences of the National Academy of Sciences of Ukraine, 2026. This is an Open Access article under the CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

Цитування: Веклич О.Д. Дмитро Єлисейович Макаренко – відомий палеонтолог-стратиграф України, популяризатор геологічної науки, енциклопедист, історик геологічних досліджень (до 100-річчя від дня народження). *Геологічний журнал*. 2026. № 1 (394). С. 91–102. <https://doi.org/10.30836/igs.1025-6814.2026.1.350725>

Citation: Veklych O.D. 2026. Dmytro Yelyseyovych Makarenko – a famous paleontologist-stratigrapher of Ukraine, popularizer of geological science, encyclopedist, historian of geological research (to the 100th anniversary of his birth). *Geologichnij zhurnal*, 1 (394), 91–102. <https://doi.org/10.30836/igs.1025-6814.2026.1.350725>

Минуло 100 років від дня народження та 17 років з часу відходу у вічність Дмитра Єлисейовича Макаренка – особистості, яка стала уособленням цілої епохи в українській геології. Видатний український палеонтолог-стратиграф, доктор геолого-мінералогічних наук, професор, він пройшов складний, але гідний шлях: від випробувань Другої світової війни до наукових вершин.

Понад півстоліття трудової діяльності Дмитра Єлисейовича були нерозривно пов'язані з Інститутом геологічних наук (ІГН) НАН України. Тут він пройшов шлях від аспіранта до головного наукового співробітника, протягом 18 років очолював відділ стратиграфії і палеонтології мезозойських відкладів та вісім років обіймав посаду першого заступника директора з наукової роботи.

Наукові праці вченого були присвячені вивченню конхіліофауни, біостратиграфії та палеогеографії палеогенових, крейдових та юрських відкладів України, проблемам загальної та морської геології, історії геологічних досліджень в Україні, збереженню славетних імен геологів, репресованих комуністичним режимом у 20–50-х роках ХХ ст., поширенню геологічних знань серед широких верств населення.

Основні віхи життя Дмитра Єлисейовича Макаренка

Дмитро Єлисейович Макаренко народився 6 листопада 1925 р. у с. Москалівка (нині Роменський район Сумська область) в сім'ї фельдшера Єлисея Семеновича. Мати його, Варвара Пимонівна, працювала в колгоспі. В родині було двоє дітей – Дмитро та його молодша сестра Катерина. Хлопчик змалку був привчений до праці, мав загострене відчуття справедливості, бачив більшовицьку колективізацію, потерпав від голодомору. У 1933–1937 рр. він навчався у Москалівській початковій школі, 1937–1941 рр. – у Глинській, 1944–1945 рр. і 1946–1947 рр. – у Перекопівській (Роменський район) середніх школах (Шушківський, 2015).

У вересні 1943 р. Дмитро Єлисейович був призваний до лав Червоної армії. Як червоноармієць-мінометник 712-го стрілецького

Дмитро Єлисейович Макаренко
(06.11.1925 – 31.12.2008)

Dmytro Yelyseyovych Makarenko
(06.11.1925 – 31.12.2008)

полку 232-ї стрілецької дивізії Першого Українського фронту брав участь у визволенні Лівобережної України. В бою за м. Бориспіль Київської області Д.Є. Макаренко був поранений. Від початку 1945 р. він знову на військовій службі: спочатку був направлений у 144-й запасний стрілецький полк Першого Українського фронту (Донецька та Луганська області), а звідти – курсантом до 24-го учебного танкового полку в м. Дзержинськ Горьківської області (нині Нижньогородської області, РФ). Відтоді до демобілізації наприкінці 1946 р. Дмитро Єлисейович був командиром 85-міліметрової гармати на танку

Т-34 107-го гвардійського механізованого полку (Одеська та Миколаївська області).

Молодший сержант Д.Є. Макаренко був нагороджений орденами Великої Вітчизняної війни 2-го ступеня та «За мужність» 3-го ступеня, медаллю «За перемогу над Німеччиною 1941–1945 рр.» (Шушківський, 2015).

Упродовж 1947–1952 рр. Дмитро Єлисейович був студентом геологічного факультету Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка. В 1952 р. він вступив до аспірантури ІГН АН УРСР і був одним з перших аспірантів професора Михайла Миколайовича Ключникова, який став його науковим керівником. У 1955 р. Д.Є. Макаренко захистив кандидатську дисертацію «Фауна моллюсков нижнетретичных отложений северо-западной части Украинского кристаллического массива» (Макаренко, 1955). Того ж року він отримав учений ступінь кандидата геолого-мінералогічних наук (Дмитро..., 2008).

Дмитро Єлисейович усе трудове життя (53 роки) пропрацював у ІГН АН УРСР: 1955–1961 рр. був молодшим науковим співробітником, 1961–1977 рр. – старшим науковим співробітником у відділі стратиграфії і палеонтології кайнозойських відкладів, 1978–1996 рр. – завідувачем відділу стратиграфії і палеонтології мезозойських відкладів, водночас у 1980–1987 рр. – першим заступником директора з наукової роботи, від 1996 р. – головним науковим співробітником (від 1999 р. – за контрактом) (Дмитро..., 2008).

У 1963 р. вченому було присвоєно вчене звання «старший науковий співробітник» за фахом «палеонтологія і стратиграфія». У 1971 р. Д.Є. Макаренко захистив докторську дисертацію «Моллюски палеоценовых отложений платформенной Украины и их биостратиграфическое значение» (Макаренко, 1971). У 1976 р. був нагороджений Почесною грамотою Міністерства геології УРСР.

У 1978–1979 рр. дослідник був учасником, а саме начальником загону біостратиграфії, 19-го рейсу спеціалізованої комплексної геолого-геофізичної експедиції на науково-дослідному судні (НДС) «Академік Вернадський» в Індійському океані із заходами в Танзанію, Індію, Сінгапур, на Сейшельські острови, Маврикій, Цейлон (Дмитро..., 2008).

З 1978 по 1996 р. вчений був завідувачем відділу стратиграфії і палеонтології мезозойських відкладів ІГН АН УРСР. У 1980–1987 рр. Д.Є. Макаренко став першим заступником директора ІГН АН УРСР з наукової роботи. У 1985 р. був нагороджений Почесною грамотою Президії Академії наук УРСР та медаллю «Ветеран труда». У 1989 р. Дмитро Єлисейович був удостоєний звання лауреата Державної премії УРСР за колективну восьмитомну працю «Геология шельфа УССР» (1981–1987). У 1992 р. Д.Є. Макаренку присвоєно

вчене звання професора за фахом «палеонтологія і стратиграфія». У 1996 р. він був нагороджений Почесною грамотою Президії Академії наук України (Дмитро..., 2008).

Дмитро Єлисейович, вийшовши на пенсію 15 грудня 1999 р., продовжив працювати за контрактом в ІГН НАН України. В 2003 р. Д.Є. Макаренко був нагороджений пам'ятним знаком «60 років визволення м. Києва від фашистських загарбників», у 2006 р. – Золотим нагрудним знаком Всеукраїнської громадської організації Спільки геологів України.

31 грудня 2008 р. Дмитро Єлисейович Макаренко пішов з життя.

Наукова діяльність та наукові здобутки Д.Є. Макаренка

Свою трудову діяльність в ІГН НАН України Дмитро Єлисейович розпочав у відділі стратиграфії і палеонтології кайнозойських відкладів, в якому пропрацював з 1955 до 1977 р.

Напрями наукової діяльності Д.Є. Макаренка – це насамперед біостратиграфічні дослідження, палеогеографічні реконструкції, історії геологічних досліджень, науково-педагогічна діяльність, популяризація геологічної науки (Дмитро..., 2008).

Співробітники відділу стратиграфії і палеонтології кайнозойських відкладів ІГН АН УРСР, 1972 р. Зліва направо: 1 ряд – З.М. Сатановська, В.О. Зелінська, Є.Я. Краєва, В.Я. Дідковський, В.Г. Куліченко, Н.В. Маслун; 2 ряд – В.М. Семененко, Л.П. Зубанєва, О.П. Ольштинська, А.А. Білоцерковець, В.С. Будник, О.В. Терещук, О.В. Лукашов, В.С. Горбунов; 3 ряд – В.Ю. Зосимович, Д.Є. Макаренко, М.М. Іванік

Employees of the Department of Stratigraphy and Paleontology of Cenozoic Deposits, Institute of Geology, Academy of Sciences of the Ukrainian SSR, 1972. From left to right: first line – Z.M. Satanovska, V.O. Zelinska, E.Ya. Kraieva, V.Ya. Didkovsky, V.G. Kulichenko, N.V. Maslun; second line – V.M. Semenenko, L.P. Zubaneva, O.P. Olshtynska, A.A. Bilotserkovets, V.S. Budnik, O.V. Tereshchuk, O.V. Lukashov, V.S. Gorbunov; third line – V.Yu. Zosymovich, D.Ye. Makarenko, M.M. Ivanik

Основні наукові інтереси дослідника стосувалися проблем стратиграфічного розчленування кайнозойських і мезозойських відкладів, вивчення систематичного складу фауни молюсків і фізико-географічних умов окремих епох мезокайнозою.

Палеонтологічні дослідження молюсків. Дмитро Єлисейович встановив систематичну належність понад 500 видів молюсків, у тому числі нових для науки 19 форм з класу черевоногих, 14 – з класу двостулкових, двох – з класу лопатоногих, чотирьох – з класу панцирних та одної – з класу головоногих; уперше у відкладах палеогенової системи України знайшов та описав рідкісну форму роду *Paramonoplenra*, кілька видів панцирних молюсків (mun Loricata), представників типу Brachiopoda-Crania. Встановив новий рід з родини Rudistae та два нових види замкових і беззамкових брахіопод (Шушківський, 2015). Д.Є. Макаренко зробив суттєвий внесок у палеонтологічні дослідження, встановивши понад 40 нових для науки видів молюсків, рудистів і брахіопод (Іванік та ін., 2018).

У своїй праці «Раннепалеоценовые моллюски Северной Украины» (Макаренко, 1970) Д.Є. Макаренко навів геологічні дані й описав основні розрізи нижнього палеоцену, обґрунтував вік лузанівських верств, які розглядаються автором як мілководний аналог сумської світи Північної України та синхронні зеландській світи Данії та Швеції, монським ярусам Бельгії та ін. Вперше були описані понад 60 видів двостулкових і лопатоногих молюсків із знову відкритого виходу палеоцену з с. Лузанівка біля м. Сміла. Фауна була зображена у 22 таблицях.

У монографії Дмитра Єлисейовича «Гастроподы нижнего палеоцена Северной Украины» (Макаренко, 1976) були наведені результати вивчення фауни молюсків нижньопалеоценових відкладів Північної України. В ній вперше було описано 141 вид брюхоногих і чотири види панцирних молюсків. Вміщуючі фауну верстви розглядалися як сполучна ланка між палеоценовими відкладами Східної та Західної Європи.

Інша праця Д.Є. Макаренка «Моллюски среднего эоцена платформенной Украины» (Макаренко, Зелінська, 1982), написана у співавторстві з В.О. Зелінською, була присвячена результатам вивчення відкладів буцацької світи України. В ній з нових позицій трактувався об'єм і склад середньоєоценових відкладів України. Вперше було описано 221 вид двостулкових, брюхоногих і лопатоногих молюсків середнього еоцену, що заповнило прогалину в пізнанні палеогенової фауни. В роботі також наведено схематичну карту географічного розповсюдження буцацьких молюсків, таблицю стратиграфічного та вікового поширення описаних форм, таблицю ймовірного об'єму осадків середнього еоцену України та 37 фототаблиць досліджених видів.

Стратиграфічні та палеогеографічні дослідження. Д.Є. Макаренко як стратиграф зробив значний внесок у вдосконалення та біостратиграфічне обґрунтування границь підрозділів стратиграфічної схеми палеогенової системи, як палеонтолог – у пізнання тваринного світу різних епох палеогенового, крейдового й юрського періодів історії Землі.

Привітання Д.Є. Макаренка з отриманням Державної премії УРСР за колективну восьмитомну працю «Геологія шельфа УРСР» (1981–1987). 1989 р. Фото з архіву Д.Є. Макаренка

Greetings D.Ye. Makarenko with the title of laureate of the State Prize of the Ukrainian SSR for his collective eight-volume work "Geology of the Shelf of the Ukrainian SSR" (1981–1987). 1989. Photo from the archive of D.Ye. Makarenko

У 80-х роках ХХ ст. вченими ІГН АН УРСР, серед яких був Д.Є. Макаренко, були складені кореляційні схеми палеозою о-ва Зміїний, розроблені нові стратиграфічні схеми мезозою шельфу Чорного моря та Причорномор'я. За проектом № 25 Міжнародної програми геологічної кореляції ЮНЕСКО (МПК) «Стратиграфічна кореляція Паратетису і Тетису» здійснено кореляцію міоцену–пліоцену із застосуванням нової методики – виділення «датованих рівнів» за планктоном, ув'язаних із палеомагнітною та радіохронологічною шкалами. Крім того, вперше зроблено пряме зіставлення регіорусів міоцену–пліоцену Евксинсько-Каспійського басейну, визначено їх тривалість (Гожик та ін., 2017).

Дмитро Єлисейович вивчав геологічну будову різних регіонів України, геологію дна Світового океану, родовища корисних копалин. У 1989 р. за участь у написанні колективної восьмитомної праці «Геология шельфа УССР» (1981–1987) (Геология..., 1984, 1987) він був відзначений Державною премією УРСР у галузі науки і техніки.

Д.Є. Макаренко присвятив не одну наукову працю палеогеографічним реконструкціям древніх геологічних епох, зокрема мезозойської та кайнозойської ер, і побудові палеогеографічних карт. При реконструкціях фізико-географічних умов окремих епох перед автором було завдання з'ясувати такі важливі фактори середовища, як температура та солоність морської води, глибина басейну та його газовий режим, характер ґрунту, біологічне оточення та ін. Основним джерелом були роботи із систематики викопних організмів, які мають багаточільове використання. Дмитром Єлисейовичем у низці наукових статей та збірників були висвітлені проблеми палеогеографії й екології, а саме: у співавторстві «Экология беспозвоночных третичных морей Украины» (Дидковський

та ін., 1971), «Палеогеографія території України в ранньопалеоценовий час» (Макаренко, 1973), «Палеогеографія території платформеної України в пізньому палеоцені» (Макаренко, 1974) та ін. Вперше побудована ним палеогеографічна карта київського регіорусу палеогену ввійшла до «Атласу палеогеографічних карт Української і Молдавської РСР (з елементами літофацій)» (Макаренко, 1960) (Дмитро..., 2008).

Науковий доробок дослідника налічує понад 350 наукових робіт (з них 20 монографій), а також довідники, атласи, брошури, статті, загальна кількість публікацій сягає понад тисячу (Гожик та ін., 2017). Найвагоміші праці Д.Є. Макаренка такі: «Моллюски палеоценовых відкладів Криму» (Макаренко, 1961), у складі авторського колективу Є.Я. Краєва, Д.Є. Макаренко, О.К. Каптаренко-Черноусова, М.М. Ключников, С.І. Пастернак, М.В. Ярцева, Б.Ф. Зернецький, Г.І. Молякко «Стратиграфія УРСР. Т. 9: Палеоген» (Макаренко, 1963), «Раннепалеоценовые моллюски Северной Украины» (Макаренко, 1970), «Гастроподы нижнего палеоцена Северной Украины» (Макаренко, 1976), у складі авторського колективу «Развитие и смена моллюсков на рубеже мезозоя и кайнозоя» (Белякова и др., 1981), у співавторстві з В.О. Зелінською «Моллюски среднего эоцена платформенной Украины» (Макаренко, Зелінська, 1982), в складі колективу авторів «Биостратиграфическое обоснование границ в палеогене северной и экваториальной частей Индийского океана» (Шнюков и др., 1984) та «Стратиграфическая схема палеогеновых отложений Украины» (Зернецкий и др., 1987), у співавторстві з І.А. Майдановичем «Геология и генезис янтареносных отложений Украинского Полесья» (Майданович, Макаренко, 1988), у складі авторського колективу «Геология и нефтегазоносность Днепровско-Донецкой впадины. Стратиграфия»

Найвизначніші праці Д.Є. Макаренка
The most significant works of D.Ye. Makarenko

(Айзенберг и др., 1988), у співавторстві з К.В. Диканем «Двустворчатые и брюхоногие моллюски верхней юры Днепровско-Донецкой впадины» (Дикань, Макаренко, 1990) (Шушківський, 2015).

Участь у морській експедиції. У 1979 р. Д.Є. Макаренко очолив загін біостратиграфів спеціалізованої комплексної геолого-геофізичної експедиції 19-го рейсу НДС «Академік Вернадський». Дослідницькі роботи проводилися в Індійському океані із заходами в Танзанію, Маврикій, Цейлон, Індію, Сингапур, на Сейшельські острови. Результатом робіт став цикл препринтів з різних галузей геології для комплексного вивчення дна Світового океану, зокрема «Донные осадки тектонически активной зоны Аравийско-Индийского хребта» (Гожик и др., 1979). Також Дмитро Єлисейович мав змогу вести неонтологічні спостереження в Індійському океані – співіснування різних представників органічного світу – колоніальних та одиничних коралів, породоутворюючих червоних вапнистих водоростей, голкошкірих (м'які морські їжаки, діадеми), морських зірок, численних родів черевоногих і двостулкових моллюсків, кальмарів, глибоководних губок тощо (Дмитро..., 2008). Це поглибило його уявлення про сучасні організми для реконструкцій умов давніх морських басейнів України й екосистем минулого Землі (метод актуалізму).

Нагороди та членства у товариствах, комісіях

Д.Є. Макаренко був нагороджений орденами Великої Вітчизняної війни 2-го ступеня та «За мужність» 3-го ступеня, медаллю «За Перемогу над Німеччиною 1941–1945 рр.» і 12 ювілейними медалями (Дмитро..., 2008). Він був неодноразовим учасником інститутських зборів, присвячених Дню Перемоги.

Крім того, Дмитро Єлисейович був нагороджений Почесною грамотою Міністерства геології УРСР (1976), Почесною грамотою Президії АН УРСР, а також медаллю «Ветеран труда» (1985), Почесною грамотою НАН України (1996), пам'ятним знаком «60 років визволення м. Києва від фашистських загарбників» (2003), Золотим нагрудним знаком Всеукраїнської громадської організації «Спілка геологів України» (2006) (Дмитро..., 2008).

Учений був членом Палеонтологічного товариства СРСР, Українського палеонтологічного товариства (з часу заснування у 1977 р.), Палеогенової комісії Міжвідомчого стратиграфічного комітету СРСР, очолював Мезозойську комісію Національного стратиграфічного комітету України (Дмитро..., 2008).

Дмитро Єлисейович був активним учасником сесій Українського палеонтологічного товариства, які проводились в різних містах колишнього СРСР (м. Керч, 1980 р., м. Кам'янець-Подільський, 1986 р., м. Канів, 1987 р. та ін.), а також польових робіт у численних експедиціях.

Члени УПТ, м. Кам'янець-Подільський, травень 1986 р. Зліва направо: Ф.А. Станіславський, Д.Є. Макаренко, І.М. Шайкін, І.М. Ямниченко, В.І. Гаврилишин, М.Я. Бланк. Фото з архіву Д.Є. Макаренка

Members of the UPS, Kamianets-Podilskyi, May 1986. From left to right: F.A. Stanislavsky, D.Ye. Makarenko, I.M. Shaikin, I.M. Yamnychenko, V.I. Havrylyshyn, M.Ya. Blank. Photo from the archive of D.Ye. Makarenko

Д.Є. Макаренко, м. Тираспіль, Школа по пелециподах, 1978 р. Фото з архіву Д.Є. Макаренка

D.Ye. Makarenko, Tyraspil, School of pelecypods, 1978. Photo from the archive of D.Ye. Makarenko

Наукове керівництво аспірантами, опонування, рецензування та науково-педагогічна діяльність

Д.Є. Макаренко був науковим керівником і підготував сім кандидатів геолого-мінералогічних наук, зокрема в ІГН НАН України – Л.М. Якушина (пізніше захистив докторську дисертацію), К.В. Диканя, А.Б. Соколова, В.В. Хатимлянського, І.В. Чаус. Крім того, підготував двох кандидатів з Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка – І.П. Соколова, В.М. Закалюжного. Вчена рада ІГН АН України 2 липня 1992 р. присвоїла йому вчене звання професора за спеціальністю «палеонтологія і стратиграфія», яке в тому ж році було затверджено МОН України. Д.Є. Макаренко був офіційним опонентом і брав участь у рецензуванні 30 кандидатських і 15 докторських дисертацій, присвячених вивченню стратиграфії осадової товщі різних систем фанерозою (Дмитро..., 2008).

Д.Є. Макаренко брав участь у виданні «Руководства по учебной геологической практике в Крыму и атласа руководящих форм» (т. 1, 1973) (Немков и др., 1973). Також Дмитро Єлисейович був багаторазовим учасником шкіл макрофауністів, які проводились в різних районах колишнього СРСР (м. Тираспіль, 1978 р., м. Душанбе, 1982 р.). На засіданнях цих шкіл навчались, слухали доповіді маститих вчених та обмінювались досвідом.

Енциклопедист, історик геологічних досліджень та популяризатор геологічної науки

Д.Є. Макаренко як популяризатор геологічної науки плідно працював з багатьма обласними та республіканськими газетами, видав дві брошури «Що треба знати про молюсків» (Макаренко, 1959) і «Коштовні перлини» (Макаренко, 1968), а також у співавторстві із С.Т. Звольським невеличку книгу «В битвах Великої Вітчизняної загартовані» (Макаренко, Звольський, 1995) про геологів-співробітників ІГН АН України, які воювали на різних фронтах Другої світової війни з німецькими й японськими загарбниками.

З часу створення Українського палеонтологічного товариства (УПТ), заснованого 1977 р., вчений активно брав участь у його роботі як доповідач і постійний член редакційної колегії. Від 1984 р. і до кінця життя був членом редколегії «Геологічного журналу», присвятивши майже 20 років вивченню історії геологічних досліджень, більшість статей належала перу Д.Є. Макаренка. Від перших днів існування журналу «Геолог України», заснованого 2003 р., Дмитро Єлисейович був і його постійним автором (Шушківський, 2015).

Роль Д.Є. Макаренка як енциклопедиста важко переоцінити, оскільки він фактично був не просто автором, а й куратором геологічного напрямку. Вчений багато зробив для розвитку українського енциклопедознавства, його перші енциклопедичні статті з'явилися у першому

виданні «Української радянської енциклопедії» (УРЕ): «Ласкарев Володимир Дмитрович» (Макаренко, 1962a), «Майкопська серія» (Макаренко, 1962b) (обидві 1962 р., т. 8) та ін. До другого видання цієї енциклопедії він підготував такі публікації: «Еоценова епоха і еоценовий відділ» (Макаренко, 1979a), «Кайнозойська ера і група» (Макаренко, 1979b, т. 4), «Мезозойська ера і група» (Макаренко, 1981, т. 6), «Нумуліти» (Макаренко, 1982a, т. 7), «Олігоценова епоха і олігоценовий відділ» (Макаренко, 1982b), «Орнітоподи» (Макаренко, 1982c), «Палеогеновий період і палеогенова система» (Макаренко, 1982d), «Палеоценова епоха і палеоценовий відділ» (Макаренко, 1982i) (усі – 1982 р., т. 8), «Рудисти» (Макаренко, 1983, т. 9), «Тафономія» (Макаренко, 1984a), «Тентакуліти» (Макаренко, 1984b), «Фанерозой» (Макаренко, 1984c) (усі – 1984 р., т. 11, кн. 1) та ін. За його авторства в «Українському радянському енциклопедичному словнику» надруковані статті «Лемурія» (Макаренко, 1987a) та «Лона» (Макаренко, 1987b) (обидві – 1987 р., т. 2). У «Географічній енциклопедії України» вийшли друком такі праці: «Геологічні дослідження» (Шнюков, Макаренко, 1989) (1989 р., т. 1, у співавторстві з Є.Ф. Шнюковим), «Крейдовий період» (Макаренко, 1990a) і «Крейдова система» (Макаренко, 1990b) (обидві – 1990 р., т. 2) та ін. Д.Є. Макаренком тільки у перших 15-ти томах ЕСУ надруковано 197, а у співавторстві – 20 статей (Шушківський, 2015).

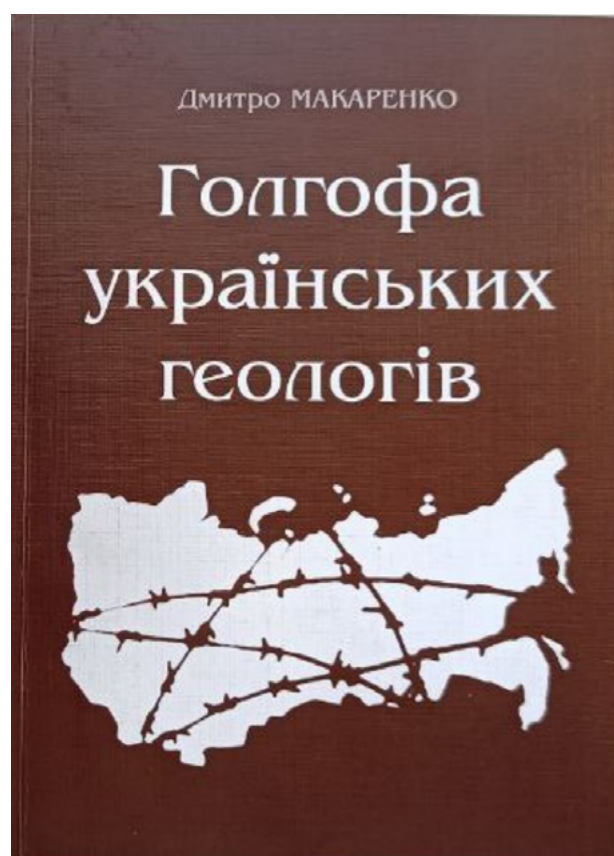
Учений багато часу приділяв роботі в редакційних колегіях не тільки видань ІГН НАН України та різних журналів геологічного профілю, а й був членом Головної редколегії «Енциклопедія сучасної України», фактично головним консультантом з питань палеонтології для національних енциклопедичних видань.

Д.Є. Макаренко дуже багато зробив у галузі історії геологічних досліджень в Україні, регулярно висвітлюючи ювілейні дати геологічних інститутів, установ і їх організаторів, а також відродженні інформації про видатних особистостей, які були репресовані в часи тоталітарного режиму. Він одним із перших почав висвітлювати правдиву інформацію про геологів, гірничих інженерів, географів, які були репресовані радянською владою або зазнали переслідувань від неї. Вчений розкривав і засуджував злочини більшовицького режиму, цинічне нищення людської особистості, її свободи й ідеалів. Д.Є. Макаренко повернув «до життя після

смерті» імена багатьох замовчених десятки років діячів української науки. Працюючи в царині історії геології, неодноразово звертався до закритих архівних матеріалів, зокрема й спецслужб (Шушківський, 2015).

Підсумком кропіткої багаторічної праці Д.Є. Макаренка, яка заслуговує на велику пошану, стали такі публікації: «Микола Омелянович Макаренко» (Макаренко, 1992), «Репрессированные геологи» (Макаренко, 1995, 1999), «Шлях до храму. Археолог, художник, мистецтвознавець Микола Макаренко» (Макаренко, 2006), «Голгофа українських геологів» (Макаренко, 2007). Неоціненним внеском дослідника в історію геологічних досліджень в Україні є відродження інформації про видатних особистостей, які були репресовані в часи тоталітарного сталінського режиму.

Дмитро Єлисейович з часу здобуття Україною незалежності понад 15 років опрацьовував матеріали архівів, переписувався з родичами репресованих геологів України. Як наслідок, побачила світ його монографія «Голгофа українських геологів» (Макаренко, 2007). Це меморіальна книга про долі 55 геологів (фахівців) за часів

Одна з останніх праць Д.Є. Макаренка «Голгофа українських геологів». 2007 р.

One of the latest works by D.Ye. Makarenko "The Calvary of Ukrainian Geologists". 2007

тоталітаризму та злочинів сталінського режиму, які стали жертвами і були розстріляні та знищені у таборах ГУЛАГу. Д.Є. Макаренко описав життєвий шлях кожного репресованого вченого, геолога-виробничника, їх трагічну долю та горе, яке спіткало родини, висвітливши доробок кожного дослідника в геологічну науку.

Учений залишив по собі неоціненний спадок у вигляді наукових та іншого спрямування праць, які ми ще маємо вивчити та глибину яких досягнути. Широкої геологічній громадськості він відомий як видатний вчений, який зробив суттєвий внесок у різні напрями геологічної науки – палеонтологію, стратиграфію, палеогеографію, був істориком, енциклопедистом і популяризатором геологічних досліджень. Наукова спадщина Д.Є. Макаренка вражає своєю масштабністю – понад 1000 публікацій, серед яких 20 монографій. Він виховав плеяду послідовників – підготував сім кандидатів наук. Його праця була відзначена Державною премією УРСР і численними державними нагородами. Своєю визначною натхненною працею, всім життям Дмитро Єлисейович Макаренко ввійшов в історію геологічної науки.

У житті Дмитро Єлисейович Макаренко був невтомною, працюючою, акуратною, відповідальною, шанобливою людиною та багатогранною особистістю. Один лише факт

про Дмитра Єлисейовича, який красномовно характеризує його як відповідальну і шанобливу людину. Кожного року, коли настава весна, він обходив всі кладовища Києва і наводив лад на могилах ветеранів-геологів і геологів, які в кінці життя залишились самотніми, засвідчуючи їм свою шану.

31 грудня 2008 р. Дмитро Єлисейович Макаренко пішов з життя – «один з останніх динозаврів», як він сам про себе казав.

Праці про життєвий шлях і наукові здобутки Д.Є. Макаренка наведені у 16 публікаціях за різні роки (Палеонтологи..., 1968; Всесоюзное..., 1984; Інститут..., 1986; Гожик, Молявко, 1996; Гожик, 2005; Лещух, 2005; Зернецький, Лещух, 2008; Зернецький, 2009; Бушак, 2009; Дикань, 2015; Гожик та ін., 2009, 2017; Шушківський, 2017 та ін.).

Робота присвячена непересічній особистості – знаному палеонтологу-стратиграфу, доктору геолого-мінералогічних наук, професору Дмитру Єлисейовичу Макаренку. Робота виконана до 100-річчя заснування Інституту геологічних наук НАН України (травень 2026 р.) за держбюджетною темою відділу стратиграфії і палеонтології мезозойських відкладів ІГН НАН України «Біота тріас-нижньопалеогенових відкладів України: таксономічні, стратиграфічні та палеогеографічні аспекти» (ДР № 0126U000990, КПКВК 6541030).

Стаття присвячена 100-річчю від дня народження видатного українського вченого, доктора геолого-мінералогічних наук, професора Дмитра Єлисейовича Макаренка (1925–2008). Висвітлено основні етапи його життєвого шляху: від участі у Другій світовій війні до багаторічної плідної праці в Інституті геологічних наук НАН України. Проаналізовано фундаментальний внесок вченого у палеонтологію та біостратиграфію мезо-кайнозою, зокрема опис понад 500 видів викопних молюсків, розробку стратиграфічних схем і створення палеогеографічних карт. Д.Є. Макаренко зробив суттєвий внесок у палеонтологічні дослідження, встановивши понад 40 нових для науки видів молюсків, головоногих, рудистів і брахіопод. Особливу увагу приділено діяльності Д.Є. Макаренка як енциклопедиста й історика науки, який повернув із забуття імена десятків українських геологів, репресованих тоталітарним режимом. Підкреслено актуальність його наукового спадку для виконання сучасних державних науково-дослідних тем. Вчений за життя опублікував понад 1000 робіт, з них понад 350 наукових праць (20 монографій).

Список літератури

Айзенберг Д.Є., Берченко О.И., Бражникова Н.Е., Вдовенко М.В., Винниченко Л.В., Винниченко Л.Г., Воронова М.А., Высочанский И.В., Горак С.В., Горбунов В.С., Зосимович В.Ю., Иванников А.В., Козицкая Р.И., Кононенко Л.П., Котляр О.Е., Куличенко В.Г., Липник Е.С., Лукин А.Е., Макаренко Д.Е., Макридина Л.В., Немировская Т.И., Онуфришин С.В., Пермьяков В.В., Полетаев В.И., Савронь Э.Б., Станиславский Ф.А., Стерлин Б.П., Ткаченко Р.Ю., Устиновский Ю.Б., Христофорова Т.Ф., Шелкопляс В.Н., Щеголев А.К., Ямниченко И.М. Геология и нефтегазоносность Днепровско-Донецкой впадины. Стратиграфия. Киев: Наукова думка. 1988. 148 с.

Аристов В.В., Баринев И.В., Беляков Л.П., Вольфсон Ф.И., Зоненшайн Л.П., Кузнецов С.В., Макаренко Д.Е., Хисамутдинов Н.И., Чесноков С.В., Шатков Г.А. Репрессированные геологи. 3-е изд., исправ. и доп.: Орлов В.П. (глав. ред.). Москва; СПб.: ВСЕГЕИ, 1999. 452 с.

Белякова Г.М., Бойкова Н.Н., Горбач Л.П., Джабарова В.В., Калишевич Т.Г., Макаренко Д.Е., Мартинсон Г.Г., Миронова Л.В., Мороз С.А., Парамонова Н.П., Пергамент М.А., Толстикова Н.В. Класс Bivalvia. Двустворчатые моллюски. Развитие и смена моллюсков на рубеже мезозоя и кайнозоя. Москва: Наука, 1981. С. 4–71.

Бушак С. Видатний історик української геології. *Геолог України*. 2009. № 1–2. С. 121–123.

Всесоюзное палеонтологическое общество: Справочник. Ленинград: Наука, 1984. 258 с.

Геология шельфа УССР. Стратиграфия (шельф и побережье Черного моря): Тесленко Ю.В. (отв. ред.). Киев: Наукова думка, 1984. 184 с.

Геология шельфа УССР. Тектоника. Соллогуб В.Б. (отв. ред.). Киев: Наукова думка. 1987. 150 с.

Гожик П.Ф. Дмитро Єлисейович Макаренко: до 80-річчя від дня народження. *Геол. журн.* 2005. № 4 (314). С. 129–130.

- Гожик П.Ф., Макаренко Д.Е., Иваник М.М., Мельник В.И. Донные осадки тектонически активной зоны Аравийско-Индийского хребта. Киев, 1979. 58 с. (Препр. / Ин-т геол. наук АН УССР; № 79-20).
- Гожик П.Ф., Маслун Н.В., Єфіменко В.І., Жабіна Н.М., Очаковський В.Ю., Шевченко Т.В., Супрун І.С. Палеонтологічне товариство України. Київ: ІГН НАН України, 2017. 120 с.
- Гожик П.Ф., Маслун Н.В., Носовський О.Ю. Пам'яті професора Дмитра Єлисейовича Макаренка. *Геол. журн.* 2009. № 1 (326). С. 112–113.
- Гожик П.Ф., Молявко В.Г. Дмитро Єлисейович Макаренко: до 70-річчя від дня народження. *Геол. журн.* 1996. Вип. 1–2 (281). С. 220.
- Дидковский В.Я., Зелинская В.А., Зернецкий Б.Ф., Зосимович В.Ю., Иваник М.М., Краева Е.Я., Куличенко В.Г., Макаренко Д.Е., Маслун Н.В., Семененко В.Н. Биостратиграфическое обоснование границ в палеогене и неогене Украины. Киев: Наукова думка, 1979. 202 с.
- Дидковский В.Я., Зернецкий Б.Ф., Зосимович В.Ю., Краева Е.Я., Макаренко Д.Е., Семененко В.Н. Некоторые вопросы палеогеографии и палеобиогеографии палеогеновых и неогеновых бассейнов территории Украины. *Экология беспозвоночных третичных морей Украины*. Киев: Наукова думка, 1971. 142 с.
- Дикань К.В. До 115-річчя О.К. Каптаренко-Черноусової, 105-річчя І.М. Ямниченка, 90-річчя Д.Є. Макаренка та 65-річчя відділу стратиграфії і палеонтології мезозойських відкладів Інституту геологічних наук НАН України. *Геол. журн.* 2015. № 1 (350). С. 123–126. <https://doi.org/10.30836/igs.1025-6814.2015.1.139342>
- Дикань К.В., Макаренко Д.Е. Двустворчатые и брюхоногие моллюски верхней юры Днепровско-Донецкой впадины. Киев: Наукова думка, 1990. 138 с.
- Дмитро Єлисейович Макаренко: Біобібліографічний покажчик. Київ: Логос, 2008. 39 с.
- Зернецкий Б.Ф., Зелинская В.А., Бланк М.Я., Зосимович В.Ю., Иваник М.М., Краева Е.Я., Макаренко Д.Е., Маслун Н.В., Стотланд А.Б. Стратиграфическая схема палеогеновых отложений Украины. Киев: Наукова думка, 1987. 116 с.
- Зернецкий Б.Ф. Знавець кайнозойських моллюсків (пам'яті професора Дмитра Єлисейовича Макаренка). *Вісник фауни і флори України: Палеонтологічний та стратиграфічний аспекти*: 36. наук. пр. Ін-ту геол. наук НАН України. Київ, 2009. С. 416–418.
- Зернецкий Б., Лещух Р. Видатний палеонтолог України Д.Є. Макаренко (пам'яті професора Дмитра Єлисейовича Макаренка). *Палеонтол. зб.* 2008. № 40. С. 143–145.
- Зернецкий Б.Ф. Пам'яті професора Дмитра Єлисейовича Макаренка. *Геолог України*. 2009. № 1–2. С. 175–176.
- Иваник М.М., Жабіна Н.М., Дикань К.В., Шевчук О.А. Відділ стратиграфії та палеонтології мезозойських відкладів Інституту геологічних наук НАН України – джерело української палеонтології і стратиграфії. *Геол. журн.* 2018. № 4 (365). С. 81–102. <https://doi.org/10.30836/igs.1025-6814.2018.4.148469>
- Институт геологических наук: Справочник. Киев: Наукова думка, 1986. 105 с.
- Лещух Р. Дмитро Єлисейович Макаренко: до 80-річчя від дня народження. *Палеонтол. зб.* 2005. № 37. С. 136.
- Майданович И.А., Макаренко Д.Е. Геология и генезис янтареносных отложений Украинского Полесья. Киев: Наукова думка, 1988. 84 с.
- Макаренко Д.Е. Гастроподы нижнего палеоцена Северной Украины. Киев: Наукова думка, 1976. 180 с.
- Макаренко Д.Е. Моллюски палеогеновых отложений платформенной Украины и их биостратиграфическое значение. Автореф. дис. ... д-ра геол.-мин. наук / Ин-т геол. наук АН УССР. Киев, 1971. 34 с.
- Макаренко Д.Е., Зелинская В.А. Моллюски среднего эоцена платформенной Украины. Киев: Наукова думка, 1982. 207 с.
- Макаренко Д.Е. Раннепалеогеновые моллюски Северной Украины. Киев: Наукова думка, 1970. 128 с.
- Макаренко Д.Е., Звольський С.Т. В битвах Великої Вітчизняної загартовані. Київ: Вид-во НАН України, 1995. 126 с.
- Макаренко Д.Е. Голгофа українських геологів. Київ: Логос, 2007. 188 с.
- Макаренко Д.Е. Історія вивчення палеогенових відкладів УРСР. *Стратиграфія УРСР. Т. 9: Палеоген*: Сябряй В.Т. (ред. тому). Київ: Вид-во АН УРСР, 1963. С. 7–19.
- Макаренко Д.Е. Еоценова епоха і еоценовий відділ. *УРЕ*. 1979а. Т. 4. С. 40.
- Макаренко Д.Е. Кайнозойська ера і група. *УРЕ*. 1979б. Т. 4. С. 509–510.
- Макаренко Д.Е. Крейдовий період. *Географічна енциклопедія України*. Київ: УРЕ ім. М.П. Бажана, 1990а. Т. 2. С. 218.
- Макаренко Д.Е. Крейдова система. *Географічна енциклопедія України*. Київ: УРЕ ім. М.П. Бажана, 1990б. Т. 2. С. 218.
- Макаренко Д.Е. Коштовні перлини. Київ: Рад. шк., 1968. 145 с.
- Макаренко Д.Е. Ласкарев Володимир Дмитрович. *УРЕ*. 1962а. Т. 8. С. 13.
- Макаренко Д.Е. Лемурія. *УРЕ*. 1987а. Т. 2. С. 254.
- Макаренко Д.Е. Лона. *УРЕ*. 1987б. Т. 2. С. 293.
- Макаренко Д.Е. Майкопська серія. *УРЕ*. 1962б. Т. 8. С. 394.
- Макаренко Д.Е. Мезозойська ера і група. *УРЕ*. 1981. Т. 6. С. 436–437.
- Макаренко Д.Е. Микола Омелянович Макаренко. Київ: Наукова думка, 1992. 166 с.
- Макаренко Д.Е. Молюски палеогенових відкладів Криму. Київ: Вид-во АН УРСР, 1961. 111 с.
- Макаренко Д.Е. Нумуліти. *УРЕ*. 1982а. Т. 7. С. 440.
- Макаренко Д.Е. Олігоценова епоха і олігоценний відділ. *УРЕ*. 1982б. Т. 8. С. 7.
- Макаренко Д.Е. Орнітоподи. *УРЕ*. 1982с. Т. 8. С. 63.
- Макаренко Д.Е. Палеогеновий період і палеогенова система. *УРЕ*. 1982д. Т. 8. С. 135.
- Макаренко Д.Е. Палеогеографічна карта. Палеогеновий період. Пізній еоцен. Київський час. Масштаб 1:2 500 000. *Атлас палеогеографічних карт Української і Молдавської РСР (з елементами літофації)*. Бондарчук В.Г. (відп. ред.). Київ: Вид-во АН УРСР, 1960. С. 58.
- Макаренко Д.Е. Палеогеографія території платформеної України в пізньому палеоцені. *Геол. журн.* 1974. Вип. 1 (154). С. 138–143.
- Макаренко Д.Е. Палеогеографія території України в ранньопалеогеновий час. *Геол. журн.* 1973. Вип. 1 (148). С. 104–112.
- Макаренко Д.Е. Палеогенова епоха і палеогеновий відділ. *УРЕ*. 1982і. Т. 8. С. 139.
- Макаренко Д.Е., Решетняк Н.В., Ровнин Л.И., Тихомиров В.В. Репрессированные геологи. Биографические материалы. 2-е изд., испр. и доп., Орлов В.П. (глав. ред.). Москва; СПб.: МСЭ, 1995. 210 с.
- Макаренко Д.Е. Рудисти. *УРЕ*. 1983. Т. 9. С. 506.
- Макаренко Д.Е. Тафономія. *УРЕ*. 1984а. Т. 11. Кн. 1. С. 155.
- Макаренко Д.Е. Тентакуліти. *УРЕ*. 1984б. Т. 11. Кн. 1. С. 196.
- Макаренко Д.Е. Фанерозой. *УРЕ*. 1984с. Т. 1. Кн. 1. С. 539.
- Макаренко Д.Е. Фауна моллюсков нижнетретичных отложений северо-западной части Украинского кристаллического массива. Автореф. дис. ... канд. геол.-мин. наук / Ин-т геол. наук АН УССР. Киев, 1955. 15 с.
- Макаренко Д.Е. Шлях до храму. Археолог, художник, мистецтвознавець Микола Макаренко. Київ: Хрещатик, 2006. 128 с.
- Макаренко Д.Е. Що треба знати про моллюсків. Київ: Рад. шк., 1959. 35 с. (Наук.-попул. літ.).
- Палеонтологи Советского Союза: Справочник. Ленинград: Наука, 1968. 214 с.
- Немков Г.И., Чернова Е.С., Дроздов С.В., Кизевальтер Д.С., Михайлов А.Е., Портная В.Л., Рыжова А.А., Чернов В.И., Гречишников И.А., Густомесов В.А., Золкина А.И., Левицкий Е.С., Макаренко Д.Е., Павлова М.С., Соловьев А.Н. Руководство по учебной геологической практике в Крыму. Т. 1: Методика проведения геологической практики и атлас руководящих форм. Москва: Недра, 1973. 232 с.

Шнюков Е.Ф., Старостенко В.И., Щербатов И.Б., Белевцев Р.Я., Говоров И.Н., Гожик П.Ф., Иваник М.М., Иванов Ю.К., Каляев Г.И., Карабович С.В., Клещенко С.А., Коптюх Ю.М., Козак С.А., Лазуренко В.И., Макаренко Д.Е., Маслун Н.В., Митропольский А.Ю., Оверчук В.М., Орловский Г.Н., Русаков О.М., Слипченко В.В., Соболевский Ю.В., Соботович Э.В., Усенко В.П., Францева И.А., Янчук Э.А., Геворкьян В.Х., Чугунный Ю.Г. Геология и металлогения северной и экваториальной частей Индийского океана. Киев: Наукова думка, 1984. 168 с.

Шнюков Е.Ф., Макаренко Д.Е. Геологічні дослідження. *Географічна енциклопедія України*. Київ: УРЕ ім. М.П. Бажана, 1989. Т. 1. С. 255–256.

Шушківський А.І. Дмитро Єлисейович Макаренко (1925–2008). *Енциклопед. вісн. України*. 2015. Ч. 6–7. С. 108–118.

Шушківський А.І. Макаренко Дмитро Єлисейович. *Енциклопедія сучасної України*. Київ: Ін-т енциклопед. досліджень НАН України, 2017. Т. 18. С. 1–2. URL: <https://esu.com.ua/article-60607>

References

- Aisenverg D.E., Berchenko O.I., Brazhnikova N.E., Vdovenko M.V., Vinnichenko L.V., Vinnichenko L.G., Voronova M.A., Vysochansky I.V., Gorak S.V., Gorbunov V.S., Zosimovich V.Yu., Ivannikov A.V., Kozitskaya R.I., Kononenko L.P., Kotlyar O.E., Kulichenko V.G., Lipnik E.S., Lukin A.E., Makarenko D.E., Makridina L.V., Nemirovskaya T.I., Onufrishin S.V., Permyakov V.V., Poletaev V.I., Savron E.B., Stanislavsky F.A., Sterling B.P., Tkachenko R.Yu., Ustinovsky Yu.B., Khristoforova T.F., Shelkopyas V.N., Shchegolev A.K., Yamnichenko I.M. 1988. Geology and oil and gas potential of the Dnieper-Donets Basin. Stratigraphy. Kyiv: Naukova Dumka. (in Russian).
- All-Union Paleontological Society: Handbook. 1984. Leningrad: Nauka. (in Russian).
- Aristov V.V., Barinov I.V., Belyakov L.P., Volfson F.I., Zonenshain L.P., Kuznetsov S.V., Makarenko D.E., Khisamutdinov N.I., Chesnokov S.V., Shatkov G.A. 1999. Repressed geologists. Third edition, corrected and supplemented. (Chief ed. V.P. Orlov). Moscow-SPb. (in Russian).
- Belyakova H.M., Boykova N.N., Gorbach L.P., Jabarova V.V., Kalyshvych T.G., Makarenko D.E., Martynson H.G., Myronova L.V., Moroz S.A., Paramonova N.P., Pergament M.A., Tolstikova N.V. 1981. Class Bivalvia. Bivalve molluscs. Development and change of molluscs at the turn of the Mesozoic and Cenozoic. Moscow: Nauka, pp. 4–71 (in Russian).
- Bushak S. 2009. A prominent historian of Ukrainian geology. *Geologist of Ukraine*, 1–2, 121–123 (in Ukrainian).
- Didkovsky V.Ya., Zelinskaya V.A., Zernetsky B.F., Zosimovich V.Yu., Ivanik M.M., Kraeva E.Ya., Kulichenko V.G., Makarenko D.E., Maslun N.V., Semenenko V.N. 1979. Biostratigraphic substantiation of boundaries in the Paleogene and Neogene of Ukraine. Kyiv: Naukova Dumka (in Russian).
- Didkovsky V.Ya., Zernetsky B.F., Zosimovich V.Yu., Kraeva E.Ya., Makarenko D.E., Semenenko V.N. 1971. Some issues of paleogeography and paleobionomy of the Paleogene and Neogene basins of the territory of Ukraine. Ecology of invertebrates of the tertiary seas of Ukraine. Kyiv: Naukova Dumka (in Russian).
- Dikan K.V. 2015. Up to 115th anniversary O.K. Kaptarenko-Chernousova, 105th anniversary I.M. Yamnychenka, 90th anniversary D.Ye. Makarenko and 65-anniversaries Department of stratigraphy and paleontology of Mesozoic deposits of the Institute of Geological Sciences of the National Academy of Sciences of Ukraine. *Geologičnij žurnal*, 1 (350), 123–126. <https://doi.org/10.30836/igs.1025-6814.2015.1139342> (in Ukrainian).
- Dikan K.V., Makarenko D.E. 1990. Bivalves and gastropods of the Upper Jurassic of the Dnieper-Donets Basin. Kyiv: Naukova Dumka (in Russian).
- Dmytro Yelyseyovych Makarenko: Biobibliographic index. 2008. Kyiv: Lohos (in Ukrainian).
- Geology Shelf of the Ukrainian SSR. Stratigraphy (Shelf and Coast of the Black Sea). (Ed. Yu.V. Teslenko). 1984. Kyiv: Naukova Dumka (in Russian).
- Geology Shelf of the Ukrainian SSR. Tectonics. (Editor-in-Chief V.B. Sollogub). 1987. Kyiv: Naukova Dumka (in Russian).
- Gozhik P.F., Makarenko D.E., Ivanik M.M., Melnik V.I. 1979. Bottom sediments of the tectonically active zone of the Arabian-Indian Ridge. Kyiv: Institute of Geological Sciences of the AS of the UkrSSR. 58 p. (Preprint / AS of the UkrSSR, Institute of Geological Sciences; No. 79–20) (in Russian).
- Gozhyk P.F. 2005. Dmytro Yelyseyovych Makarenko: to the 80th anniversary of his birth. *Geologičnij žurnal*, 4 (314), 129–130 (in Ukrainian).
- Gozhyk P.F., Maslun N.V., Nosovsky O.Yu. 2009. In memory of Professor Dmytro Yelyseyovych Makarenko. *Geologičnij žurnal*, 1 (326), 112–113 (in Ukrainian).
- Gozhyk P.F., Maslun N.V., Yefimenko V.I., Zhabina N.M., Ochakovsky V.Yu., Shevchenko T.V., Suprun I.S. 2017. Paleontological Society of Ukraine. Kyiv: IGS of NAS of Ukraine (in Ukrainian).
- Gozhyk P.F., Molyavko V.G. 1996. Dmytro Yelyseyovych Makarenko: to the 70th anniversary of his birth. *Geologičnij žurnal*, 1–2 (281), 220 (in Ukrainian).
- Institute of Geological Sciences: Handbook. 1986. Kyiv: Naukova Dumka (in Russian).
- Ivanik M.M., Zhabina N.M., Dykan K.V., Shevchuk O.A. 2018. Department of Stratigraphy and Paleontology of Mesozoic Deposits of the Institute of Geological Sciences of the National Academy of Sciences of Ukraine – a Source of Ukrainian Paleontology and Stratigraphy. *Geologičnij žurnal*, 4 (365), 81–102. <https://doi.org/10.30836/igs.1025-6814.2018.4.148469> (in Ukrainian).
- Leshchuh R. 2005. Dmytro Yelyseyovych Makarenko: to the 80th anniversary of his birth. *Paleontol. Collection*, 37, 136 (in Ukrainian).
- Makarenko D.E. 1970. Early Paleocene molluscs of Northern Ukraine. Kyiv: Naukova Dumka (in Russian).
- Makarenko D.E. 1976. Gastropods of the Lower Paleocene of Northern Ukraine. Kyiv: Naukova Dumka (in Russian).
- Makarenko D.E. 1971. Molluscs of the Paleocene deposits of platform Ukraine and their biostratigraphic significance. Doctoral Thesis in Geological and Mineralogical Sciences. Kyiv. Institute of Geological Sciences of the AS Ukrainian SSR. (in Russian).
- Makarenko D.E., Reshetnyak N.V., Rovnin L.I., Tikhomirov V.V. 1995. Repressed geologists. Biographical materials. Second edition, corrected and supplemented. (Chief ed. V.P. Orlov). Moscow-SPb. (in Russian).
- Makarenko D.E. 1955. The mollusc fauna of the Lower Tertiary sediments of the northwestern part of the Ukrainian Crystalline Massif. Candidatel Thesis in Geological and Mineralogical Sciences. Kyiv. Institute of Geological Sciences of the AS Ukrainian SSR (in Russian).
- Makarenko D.E., Zelinskaya V.A. 1982. Molluscs of the middle Eocene of platform Ukraine. Kyiv: Naukova Dumka (in Russian).
- Makarenko D.E., Zvolisky S.T. 1995. In the battles of the Great Patriotic War, tempered. Kyiv: Publishing House of the National Academy of Sciences of Ukraine (in Ukrainian).
- Makarenko D.Ye. 1979b. Cenozoic era and group. *URE*, 4, 509–510 (in Ukrainian).
- Makarenko D.Ye. 1990a. Cretaceous period. Geographical Encyclopedia of Ukraine. Kyiv: Ukrainian Soviet Encyclopedia named after M.P. Bazhan, 2, 218 (in Ukrainian).
- Makarenko D.Ye. 1990b. Cretaceous system. Geographical Encyclopedia of Ukraine. Kyiv: Ukrainian Soviet Encyclopedia named after M.P. Bazhan, 2, 218 (in Ukrainian).
- Makarenko D.Ye. 1979a. Eocene epoch and Eocene department. *URE*, 4, 40 (in Ukrainian).
- Makarenko D.Ye. 2007. Golgotha of Ukrainian Geologists. Kyiv: Lohos (in Ukrainian).
- Makarenko D.Ye. 1963. History of the Study of Paleogene Deposits of the Ukrainian SSR. *Stratigraphy of the Ukrainian SSR. 9: Paleogene*. (Ed. V.T. Syabryay). Kyiv: Vyd-vo AN URSS, pp. 7–19.
- Makarenko D.Ye. 1962a. Laskarev Volodymyr Dmytrovych. *URE*, 8, 13 (in Ukrainian).

- Makarenko D.Ye. 1987a. Lemuria. *URE*, 2, 254 (in Ukrainian).
- Makarenko D.Ye. 1987b. Lona. *URE*, 2, 293 (in Ukrainian).
- Makarenko D.Ye. 1962b. Maikop series. *URE*, 8, 394 (in Ukrainian).
- Makarenko D.Ye. 1981. Mesozoic era and group. *URE*, 6, 436–437 (in Ukrainian).
- Makarenko D.Ye. 1961. Mollusks of Paleocene deposits of Crimea. Kyiv: Publishing House of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR (in Ukrainian).
- Makarenko D.Ye. 1992. Mykola Omelyanovych Makarenko. Kyiv: Naukova Dumka (in Ukrainian).
- Makarenko D.Ye. 1982a. Numulites. *URE*, 7, 440 (in Ukrainian).
- Makarenko D.Ye. 1982b. Oligocene epoch and Oligocene division. *URE*, 8, 7 (in Ukrainian).
- Makarenko D.Ye. 1982c. Ornithopods. *URE*, 8, 63 (in Ukrainian).
- Makarenko D.Ye. 1982d. Paleogene period and Paleogene system. *URE*, 8, 135 (in Ukrainian).
- Makarenko D.Ye. 1960. Paleogeographic map. Paleogene period. Late Eocene. Kyiv time. Scale 1:2,500,000. Atlas of paleogeographic maps of the Ukrainian and Moldavian SSR (with elements of lithofacies). (Editor-in-Chief V.G. Bondarchuk). Kyiv: Publishing House of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR (in Ukrainian).
- Makarenko D.Ye. 1974. Paleogeography of the territory of platform Ukraine in the late Paleocene. *Geologičnij žurnal*, 1 (154), 138–143 (in Ukrainian).
- Makarenko D.Ye. 1973. Paleogeography of the territory of Ukraine in the early Paleocene time. *Geologičnij žurnal*, 1 (148), 104–112 (in Ukrainian).
- Makarenko D.Ye. 1982i. Paleocene epoch and Paleocene department. *URE*, 8, 139 (in Ukrainian).
- Makarenko D.Ye. 1984c. Phanerozoic. *URE*, 11, Book One: 539 (in Ukrainian).
- Makarenko D.Ye. 1968. Precious pearls. Kyiv: Radyanska Shchola. (in Ukrainian).
- Makarenko D.Ye. 1983. Rudists. *URE*, 9, 506 (in Ukrainian).
- Makarenko D.Ye. 1984a. Taphonomy. *URE*, 11, Book One: 155 (in Ukrainian).
- Makarenko D.Ye. 1984b. Tentaculites. *URE*, 11, Book One: 196 (in Ukrainian).
- Makarenko D.Ye. 2006. The way to the Temple. Archaeologist, Artist, Art Critic Mykola Makarenko. Kyiv: Khreshchatyk. (in Ukrainian).
- Makarenko D.Ye. 1959. What you need to know about molluscs. Kyiv: Radyanska Shchola. (Scientific and popular literature) (in Ukrainian).
- Maydanovich I.A., Makarenko D.E. 1988. Geology and genesis of amber deposits of Ukrainian Polesie. Kyiv: Naukova Dumka. (in Russian).
- Nemkov G.I., Chernova E.S., Drozdov S.V., Kizewalter D.S., Mikhailov A.E., Portnaya V.L., Ryzhova A.A., Chernov V.I., Grechishnikova I.A., Gustomesov V.A., Zolkina A.I., Levitsky E.S., Makarenko D.E., Pavlova M.S., Soloviev A.N. 1973. Guide to educational geological practice in Crimea. Vol. 1: Methodology of geological practice and atlas of guiding forms. Moscow: Nedra. (in Russian).
- Paleontologists of the Soviet Union: Directory. 1968. Leningrad: Nauka. (in Russian).
- Shnyukov Ye.F., Makarenko D.Ye. 1989. Geological studies. Geographical encyclopedia of Ukraine. Kyiv: Ukrainian Soviet Encyclopedia named after M.P. Bazhan, 1, pp. 255–256 (in Ukrainian).
- Shnyukov E.F., Starostenko V.I., Shcherbakov I.B., Belevtsev R.Ya., Govorov I.N., Gozhik P.F., Ivanik M.M., Ivanov Yu.K., Kalyaev G.I., Karabovich S.V., Kleshchenko S.A., Koptyukh Yu.M., Kozak S.A., Lazurenko V.I., Makarenko D.E., Maslun N.V., Mitropolsky A.Yu., Overchuk V.M., Orlovsky G.N., Rusakov O.M., Slipchenko V.V., Sobolevsky Yu.V., Sobotovich E.V., Usenko V.P., Frantseva I.A., Yanchuk E.A., Gevorkyan V.Kh., Chugunny Yu.G. 1984. Geology and metallogeny of the northern and equatorial parts of the Indian Ocean. Kyiv: Naukova Dumka. (in Russian).
- Shushkivsky A.I. 2015. Dmytro Yelyseyovych Makarenko (1925–2008). *Encyclopedic Bulletin of Ukraine*, 6–7, 108–118 (in Ukrainian).
- Shushkivsky A.I. 2017. Makarenko Dmytro Yelyseyovych. Encyclopedia of Modern Ukraine. Kyiv: Institute of Encyclopedic Research of the NAS of Ukraine, 18, pp. 1–2. Retrieved from: <https://esu.com.ua/article-60607> (in Ukrainian).
- Zernetskyi B.F. 2009. Expert in Cenozoic Mollusks (in memory of Professor Dmytro Yelyseyovych Makarenko). Fossil Fauna and Flora of Ukraine: Paleontological and Stratigraphic Aspects. *Collection of Scientific Works of the Institute of Geological Sciences of the National Academy of Sciences of Ukraine*. Kyiv, pp. 416–418 (in Ukrainian).
- Zernetskyi B.F. 2009. In Memory of Professor Dmytro Yelyseyovych Makarenko. *Geologist of Ukraine*, 1–2, 175–176 (in Ukrainian).
- Zernetskyi B., Leshchuh R. 2008. Outstanding paleontologist of Ukraine D.Ye. Makarenko (in memory of Professor Dmytro Yelyseyovych Makarenko). *Paleontol. Collection*, 40, 143–145 (in Ukrainian).
- Zernetskyi B.F., Zelinskay V.A., Blank M.Ya., Zosimovich V.Yu., Ivanik M.M., Kraeva E.Ya., Makarenko D.E., Maslun N.V., Stotland A.B. 1987. Stratigraphic scheme of Paleogene deposits of Ukraine. Kyiv: Naukova Dumka. (in Russian).